

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

С. В. Литовченко

Представлено актуальні аспекти реалізації інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами в Україні (теоретичні, правові, організаційні).

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з особливими потребами, ресурсний центр інклюзивного навчання.

Inclusive education of children with special needs: actual aspects

Представлены актуальные аспекты реализации инклюзивного образования для детей с особенными потребностями в Украине (теоретические, правовые, организационные).

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с особыми потребностями, ресурсный центр инклюзивного обучения.

Inclusive education of children with special needs: actual aspects

Actual aspects of realization of inclusive education for children with special needs for Ukraine (theoretical, legal, organizational) are presented.

Keywords: inclusive education, children with special needs, the resource center of inclusive training.

Дошкільна освіта є невід'ємною ланкою загальної системи освіти України і розвивається в руслі загальних освітніх тенденцій. Відповідно, набуває актуальності проблема забезпечення рівних прав на здобуття освіти, зокрема, й дошкільної, дітьми з особливими потребами.

Актуальність проблеми. Впровадження інклюзивного навчання в український освітній простір означає виведення вітчизняної системи освіти на рівень міжнародних стандартів. Реалізація такого важливого на сьогодні завдання передбачає здійснення послідовних кроків щодо удосконалення нормативної бази, вирішення концептуальних теоретичних і організаційних питань, підготовки учасників навчально-виховного процесу до реалізації освітніх завдань.

Правовий аспект. Визнання Україною Конвенції ООН «Про права дитини» (1991 р.), «Про права інвалідів» (2009 р.) зумовило посилення уваги до проблеми доступності освіти для дітей з особливими потребами.

Зокрема, у Конвенції ООН «Про права дитини», Статті 3 наголошується, що «за будь-яких дій стосовно дітей, перш за все, мають враховуватися їхні інтереси». Вочевидь, перш за все в інтересах дитини, зокрема дитини з особливими потребами, не бути ізольованим від своїх батьків, родини, однолітків.

Впровадження інклюзивної освіти в Україні спрямоване на розв'язання проблеми, яка полягає у обмеженні варіантів здобуття освіти дітьми з особливими потребами (спеціальний навчальний заклад, індивідуальна форма навчання), що не відповідає міжнародним стандартам щодо забезпечення рівних прав у здобутті освіти.

Аналіз досвіду організації навчання дітей з особливими потребами у демократичних зарубіжних країнах свідчить, що такі діти мають змогу здобувати освіту як у спеціальних навчальних закладах, так і у закладах масового типу. Водночас, доцільність збереження і розвитку системи спеціальних шкіл, дошкільних установ підтверджується суттєвими результатами таких закладів щодо освіти дітей з особливими потребами. Деякі країни, які свого часу повністю скасували систему спеціальних навчальних закладів на користь інклюзивної освіти, сьогодні визнають це як помилку.

Отже, кожна дитина з особливими потребами повинна мати можливість реалізувати своє право на освіту у будь-якому типі навчального закладу та отримати при цьому необхідну їй спеціалізовану корекційну допомогу.

Термінологія, що використовується. Інклюзивна освіта («inclusion» – включення) передбачає навчання всіх без винятку дітей, в тому числі з порушеннями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього навчального закладу¹, пристосування середовища та навчального процесу до індивідуальних потреб кожної дитини.

Термін «діти з особливими потребами», який відповідає міжнародному терміну «children with special needs», використовується для позначення дітей з порушеннями психофізичного розвитку, в тому числі дітей з інвалідністю; акцентує увагу на необхідності забезпечення додаткової підтримки у навчанні дітей цієї категорії (на відміну від терміну «інвалід»).

Використання терміну «діти з особливими потребами» свідчить про відмову суспільства від розподілу громадян на «повноцінну більшість» та «неповноцінну меншість», закріплює зміну акцентів у характеристиці таких дітей – з недоліків, порушень, відхилень від норми до фіксації їхніх потреб у особливих умовах та засобах навчання.

Перспективи розвитку цієї моделі освіти знайшли відображення у правовому полі галузі освіти, зокрема, розпорядженні Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. №1482-р «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року», на виконання завдань якого прийнятий Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 грудня 2009 р. №1153. Поняття «інклюзивне навчання» затверджено у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань освіти щодо впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

Важливого значення у такому контексті набула Постанова Кабінету Міністрів України №872 від 15 серпня 2011 року «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», відповідний Наказ МОН молодьспорту №1/9-640 від 23 серпня 2011 року щодо врахування зазначеного документу при організації навчально-виховного процесу з дітьми з особливими освітніми потребами, в умовах інклюзивного навчання.

Дослідження. На сучасному етапі, в межах канадсько-українського співробітництва за фінансової підтримки Канадської Агенції Міжнародного розвитку (CIDA), реалізується масштабний Національний проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні», який є важливою подією в освітньому просторі України і має виняткову соціальну значущість.

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України – провідна наукова організація з боку України у проекті. Співробітники інституту розробляють науково-методичне забезпечення інклюзивного навчання, підготовки слухачів курсів ІППО, педагогів експериментальних навчальних закладів.

Інститут координує діяльність, спрямовану на створення умов для розбудови інклюзивної освіти дітей і молоді з особливими потребами у двох експериментальних регіонах, та поширення успішного досвіду в Україні. У експериментальних школах розроблено плани трансформації, де передбачено різні напрями роботи: створення психологічно комфортного середовища; забезпечення командної роботи вчителів, психологів, корекційних педагогів та батьків; адаптація навчального процесу до потреб учнів; забезпечення архітектурної доступності школи тощо. До штату введено додаткові посади логопеда, психолога, асистента вчителя (за кошти місцевого бюджету) тощо.

¹ У такому контексті можна говорити й про дошкільний навчальний заклад.

Актуальні аспекти реалізації інклюзивної освіти. Залучення до масових навчальних закладів (загальноосвітніх чи дошкільних) дітей з особливими потребами передбачає наявність відповідного ресурсного забезпечення (матеріально-технічні, організаційні умови, наявність фахівців тощо). Одним з ключових факторів реалізації інклюзивної освіти має бути відповідна підготовка педагогів, психологів, соціальних педагогів, інших фахівців для роботи з дітьми з особливими потребами.

Одною з нерозв'язаних педагогічних проблем на сьогодні є забезпечення підтримки всіх учасників навчального процесу в умовах інклюзивного середовища. Вирішенню цього питання сприяє організація ресурсних консультативно-методичних центрів. Оптимальний варіант організації таких центрів – створення їх на базі спеціальних навчальних закладів. Основними напрямками роботи ресурсного центру можуть бути:

- діагностування рівня психофізичного розвитку дітей, їх слухомовленнєвих, когнітивних та комунікативних навичок;
- проведення корекційних занять з дітьми та підготовка їх до навчання в загальноосвітній (масовій) школі, в тому числі, в умовах інклюзивного навчання, з використанням новітніх комп'ютерних технологій;
- консультативна допомога батькам у роботі з особливими дітьми;
- організаційно-методична допомога психолого-медико-педагогічним працівникам усіх типів спеціальних та загальноосвітніх навчальних закладів і медичних установ;
- підвищення кваліфікації працівників системи спеціальної освіти;
- перепідготовка педагогічних кадрів, соціальних працівників для роботи в умовах інклюзії;
- розробка й апробація інноваційних методик і засобів навчання дітей з особливими потребами, підготовка та розповсюдження навчально-методичних матеріалів, інформаційне забезпечення та популяризація передових технологій корекційно-розвивальної роботи.

На вирішення зазначених завдань Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України, спільно з Науково-виробничим підприємством «ВАБОС», організовано Ресурсний консультативно-методичний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання.

Таким чином, організація освіти дітей з особливими потребами у загальноосвітніх, дошкільних, позашкільних навчальних закладах сьогодні відповідає міжнародним вимогам щодо забезпечення рівних прав на освіту для всіх дітей, передбачає вирішення багатьох питань щодо реалізації інклюзивного навчання.

Література:

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи.: Монографія. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.: іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Таранченко О.М., Литовченко С.В. Інклюзивна освіта. Освіта дітей з особливими потребами Позашкілля. Шкільний світ. – №3 (015). – 2008.